

Korszerű tartalom, új tantárgyak

Az oktatás tartalmának kérdései minden időben az érdeklődés előterében voltak, mind a gyakorló pedagógusok, mind pedig az elméleti szakemberek körében. A szakirodalomból ismert tény, hogy az oktatás korszerűsítésének egyik legtöbbször elemzett és különböző szempontok szerint vizsgált problémaköre az oktatás tartalma, melynek kiválasztásával, jellegének meghatározásával, terjedelmének megállapításával, szerkezetének kidolgozásával foglalkozó igen gazdag irodalom áll rendelkezésünkre. Vizsgálataink során mi is szeretnénk volna az oktatás tartalmával kapcsolatban megismerni a pedagógusok véleményét, ezért megkérdeztük őket, ha módjuk lenne a tartalom megváltoztatására, milyen új tantárgyakat vezetnének be, illetve melyeket tartanának meg, mint továbbra is fontos tárgyakat. Viszonylag egyszerű kérdésünkkel nem akartuk a vizsgálati személyeket bonyolult elméleti kérdésekben állásfoglalásra készíteni. Feltételeztük, hogy az oktatás tartalmának korszerűsítésével kapcsolatos véleményüket akkor is ki tudják fejteni, ha az elmélet helyett tantárgyakban gondolkodnak, illetve azok korszerű rendszerét próbálják javaslat formájában kialakítani. A jelek szerint azonban kérdésünk nem vált túlságosan népszerűvé. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a vizsgálatba bevont 1550 pedagógus közül csak 735 – azaz a megkérdezettek kevesebb mint 50 %-a – válaszolta meg kérdésünket. Ennek ellenére, az eredményeket értékelve, úgy véljük, mégis értékes információkat tudhatunk meg válaszaikból, melyekben nyomot hagytak azok a mélyreható társadalmi-politikai változások is, amelyek vizsgálatainkat megelőzően hazánkban lejátszódtak. A válasz megtagadása mögött feltehetően az a több évtizedes korábbi tapasztalat is közrejátszhatott, mely szerint a pedagógusok véleménye a tartalom kialakításában szinte semmit sem számított. Továbbá számításba kell venni e jelenség megítélésekor azt a bizonytalanságot, mely az említett változások nyomán a pedagógusok körében tapasztalható volt.

A megszerzett válaszokból a 10 leggyakrabban említett tantárgyat emeltük ki, és előfordulásuk gyakorisági megoszlását mutatjuk be az 1., a 2., a 3. és 4. sz. táblázatokban a nemek, a munkahelyi besorolás, illetve a pedagógusok kora szerint rendezett megoszlásban.

Milyen új tantárgyat vezetne be az iskolába? – A válaszok nemek szerinti megoszlása

	Férfiak	Nők	Összesen
1	85	241	326
2	57	160	217
3	48	138	186
4	8	24	32
5	16	44	60
6	6	18	24
7	15	41	56
8	5	16	21
9	11	33	44
10	22	62	84

1. sz. táblázat

Megjegyzés:

A rangsorolt tantárgyak közül kiválasztott 10 tantárgy a következők volt:

1. = Etika (vagy ahhoz kapcsolódó más tantárgy pl. illemtan, viselkedéstan stb.) 2. = Idegen nyelv, 3. = Esztétikai nevelés, illetve azt segítő tantárgy, 4. = Vallástan-hittan 5. = Számítástechnika, 6. = Szépirodalom, 7. = Beszédművelés, 8. = Művészettörténet, 9. = Természetvédelem, 10. = Kézimunka, munkára nevelés, házimunkák

Milyen új tantárgyat vezetne be az iskolába? – A válaszok megoszlása az vizsgálati személyek munkahelyi besorolása szerint

	A	B	C	D	DA	DB	DC	ED	Összesen
1	39	72	136	31	17	18	9	2	326
2	26	48	91	21	11	12	6	2	217
3	22	41	78	18	10	10	5	1	186
4	4	7	13	3	2	2	1	0	32
5	7	13	25	6	3	3	2	0	60
6	3	5	10	2	1	1	1	0	24
7	7	12	23	5	3	3	2	0	56
8	3	5	9	2	1	1	1	0	21
9	5	10	18	4	2	2	1	0	44
10	10	19	35	8	4	5	2	1	84

2. sz. táblázat

Megjegyzés:

A munkahelyi besorolás a következő volt:

A = Óvónők, napközis nevelők

B = Az 1-4. évfolyamok tanítói

C = Alapiskolai tanár az 5-9. évfolyamban

D = Gimnáziumi tanár

DA = Szakközépiskolai tanár

DB = Érettségivel záródó szakmunkásképző tanár

DC = Érettségi nélküli szakmunkásképző tanár

ED = Más szakiskolai oktató

**Milyen új tantárgyat vezetne be az iskolába?
– A válaszok megoszlása a vizsgálati személyek kora szerint**

	20-30	31-40	41-50	51-60	61- és több	Összesen
1	48	83	119	76	2	326
2	32	55	79	51	1	217
3	27	48	68	43	1	186
4	5	8	12	7	0	32
5	9	15	22	14	0	60
6	4	6	9	6	0	24
7	8	14	20	13	0	56
8	3	5	8	5	0	21
9	6	11	16	10	0	44
10	12	21	31	20	0	84

3. sz. táblázat

Mind a férfi, mind a nő pedagógusok első helyre teszik (326) *az etikát* (illetve a vele közvetlenül kapcsolatban levő, az erkölcsi nevelést segítő viselkedést, illemtant), mely feltevéssük szerint a megváltozott társadalmi-politikai viszonyoknak köszönhetően került az élre. A korábban megvalósuló szocialista erkölcsi nevelés formalizmusba torkolló gyakorlata és demagóg elmélete elleni reagálásként lehet e jelenséget értékelni. Ha az adatok elemzésekor figyelembe vesszük a pedagógusok munkahelyi besorolását, azt tapasztaljuk, hogy szinte valamennyi csoportban e tantárgy szerepel a leginkább bevezetendő tárgyak között az első helyen.

A vizsgálati adatok kor szerint megoszlásában (lásd a 3. sz. táblázat adatait) a 41-50 év közötti pedagógusok emelik ki (119) *az erkölcsant* (illetve az ahhoz közel álló tárgyak) tanításának szükségességét.

A korszerűnek tartott tantárgyak között a vizsgálati személyek második helyen említették válaszaikban (217) *az idegen nyelveket* (leggyakrabban az *angol* és a *német* nyelv szerepel), mind a férfiak, mind pedig a nők esetében is. A pedagógusok munkahelyi besorolása szerint kialakított csoportokban szintén az idegen nyelvet tartják a második legfontosabb tartalmi korszerűsítésnek.

Kissé meglepőnek tartjuk, hogy a harmadik helyre *az esztétikai nevelést szolgáló tantárgyakat* sorolták a pedagógusok (186). Úgy véljük, hogy ebben a besorolásban nemcsak az adott nevelési terület mostoha helyzetének bírálata jutott közvetett módon kifejezésre, hanem az a gyakorlati tapasztalatok által kiváltott pedagógiai meggyőződés is, mely szerint a túltechnizált, a természettudományok uralkodó pozícióját támogató mindennapi pedagógiai beállítódásnak ki kellene egészülnie a

nevelőmunkába szervesen beleilleszkedő és kellő intenzitású, tartalmú esztétikai-érzelmi nevelési ráhatással. Ebbéli meggyőződésünket támogatja az a vizsgálati eredmény is, mely szerint a negyedik leggyakrabban (84) kiemelt tantárgy az esztétikai érzéket is fejlesztő *kézimunka* valamilyen konkrét formája, melynek korszerűsített változatát a megkérdezett pedagógusok szívesen beiktatnák a tantárgyak rendszerébe.

Csak ötödik helyen találjuk a *számítástechnikát*, mely köztudottan az egyik legkorszerűbb tantárgy, amelyről már a vizsgálat idején is sokat írtak a szaklapokban.

Igen figyelemre méltónak tartjuk azt az eredményt is, mely szerint a pedagógusok a hatodik helyen emelték ki (56) a *beszédművelést* mint bevezetésre érdemes tantárgyat. Bizonyára a tanulók nyelvi fejlettségének megítélése alapján született meg e javaslatuk. Közismert, hogy alapiskoláinkban, de más iskolákban is, a tanulók nyelvi fejlettsége, kifejezőképessége bizony elmarad az elvárt szinttől. Ezért valóban helyénvalónak lehet tartani e készségek fejlesztését koncentráltabb módon fejlesztő tantárgy bevezetését, vagy más tárgyakba ilyen fejlesztést szolgáló anyagok beiktatását. Közismert, hogy például az amerikai iskolákban, szinte minden szinten, milyen nagy igényekkel lépnek fel a tanulók kifejezőképességével szemben, amikor különböző fogalmazványok elkészítését kívánják meg tőlük. Egy ilyen tantárgy bevezetését indokolná az a tapasztalat is, melyet az értelmes olvasás szintjének vizsgálata során szereztek a szakemberek. E tapasztalat szerint az értelmes olvasás a helytelen olvasástanítási koncepció következtében elmarad az olvasástechnika elsajátítása mögött, s ennek igen kedvezőtlen hatása nemcsak az olvasásban, a beszédkészség fejlettségében nyilvánul meg, hanem például a matematika tanításában is. Röviden, a nyelvi készségek (a beszédkészség) fejlesztésében az eddigénél többet kell tenni, s erre mutattak rá a megkérdezett pedagógusok.

Váratlan eredménynek tartjuk, hogy a *vallásoktatás* iránti igény csak a kilencedik helyen (32) szerepel. A társadalmi-politikai változások nyomán más eredményt vártunk volna. E tantárgy bevezetését szorgalmazók igényét megelőzi a nyolcadik helyen említett (44) *természetvédelem* mint új tantárgy, majd a 10. helyen ismét az esztétikai és érzelmi nevelést segítő művészettörténet bevezetését szorgalmazó vélemény szerepel.

Figyelmet érdemel, ezért legalább röviden meg kell vizsgálni a pedagógusok véleményét arról is, hogy milyen tantárgyakat törölnének az iskoláinkban előforduló tantárgyak közül. (Lásd a 4. sz. táblázat adatait!) Erre a kérdésünkre már többen, összesen 1113-an válaszoltak. Ez a szám is indokolja, hogy válaszainkkal legalább röviden foglalkozzunk.

Melyik tantárgyat iktatná ki a tantervből? – A válaszok megoszlása nemek szerint

	Férfiak	Nők	Összesen
1	56	160	216
2	30	86	64
3	26	74	28
4	4	13	142
5	6	24	7
6	3	10	5
7	8	22	17
8	3	8	17
9	6	18	9
10	12	33	40

4. sz. táblázat

Megjegyzés:

A tantervből kiiktatott 10 tantárgy a következő volt:

1. = Polgári nevelés
2. = Munkára nevelés
3. = Környezetismeret
4. = Honismeret
5. = Geometria
6. = Zenei nevelés
7. = Idegen nyelv
8. = Társadalmi ismeretek,
9. = Technikai munka, műhelymunka
10. = Nem iktatná ki, de csökkentené az óraszámot

Az alapiskolákban – főleg az 5-9. évfolyamokban tanító pedagógusoknak köszönhetően – első helyen (216) említették meg a *polgári nevelést*, melynek tartalma a legkevésbé nyerte el a megkérdezettek tetszését, ezért elsőnek iktatnák ki a tantárgyak közül. Hasonlóképpen kedvezőtlen ítélték

meg – a tanítók szinte mindegyik csoportjában – a *honismeret* tantárgyat (142). E két adat azért érdemel figyelmet, mert mind a két tantárgy magán viseli az integrált tantárgyak sajátos vonásait, azaz különböző, önállóan is ismert tantárgyak ismeretrendszeréből válogatták össze tartalmukat, és egy új tantárgyi struktúrába szervezték ezeket az ismereteket. A kiválogatott ismeretek elveszítették korábbi tantárgyi szerkezetüket. A szokatlan, olyankor igényesnek tartott változatos tartalmú, új integrált tantárgy a jelek szerint nem nyerte el egyik esetben sem a pedagógusok tetszését, ezért szeretnék őket kiiktatni a tantárgyi rendszerből. Pedig, mint azt a nemzetközi szakirodalomból tudjuk, a tantárgyi korszerűsítés egyik igen gyakran használt formája az integrált tantárgyak kialakítása. Ilyen módon próbálják felszámolni a szakemberek egyrészt a túlságosan atomisztikus, részletekbe menő, túlterhelést előidéző tantárgyakat, s helyettük általánosabb összefüggéseket, egyetemesebb jellegű szabályokat, törvényeket stb. tartalmazó nagyobb ismeretterületeket magukba foglaló integrált tantárgyakat melyek, hozzájárulnak a sajátos, az összefüggéseket és a lényegét jobban kidomborító világkép kialakításához. Másrészt az ilyen tantárgyak beiktatásával jelentősen csökkenthető az elsajátítandó ismeretek mennyisége, és így sok idő takarítható meg egy-egy osztályban. Az ilyen tantárgyak jól működő rendszerét tartalmazzák a svéd, a japán és más nyugati országokban érvényes tantervek.

A pedagógusok között nem nagy rokonszenvet váltott ki a régi *munkára nevelés* nevű tantárgy sem, melyet szintén szívesen kiiktatnának a tantárgyak közül. Ennek feltehető oka a tantárgy anyagi-tárgyi feltételeinek szinte teljes hiánya és a felfogásbeli ellentmondásossága, módszertani elhanyagoltsága. Az alapiskolák alsó tagozatában többen kifogásolták (28) a *környezetismeret* is, mely az adatok szerint a negyedik legkevésbé népszerű tantárgy. Feltehető, hogy a honismerettel kapcsolatos okok játszottak szerepet e vélemény megformálásában.

Az azonban kevésbé érthető, hogy az 5-9. évfolyamokban (4/4) és a gimnáziumokban (7/7) tanító tanárok számára miért ellenszenves tantárgyak az *idegen nyelvek* és a *társadalmi ismeretek*.

Meg kell említeni, hogy viszonylag magas azoknak a száma (40), akik nem egy-egy tantárgy kiiktatását szorgalmazzák, hanem csak az egyes tantárgyakra kijelölt *órák számát* módosítanák. Mindenekelőtt csökkentenék a korábban említett tantárgyakra szánt órák számát.

Az elmondottakból következik, hogy pedagógusaink, bár viszonylag alacsony létszámban, de mégis figyelmet fordítanak az oktatás tartalmi kérdéseire is. Különösen figyelemre méltó a megkérdezettek azon törekvése (javaslata), hogy az oktatás korszerű tartalmát összhangba kell hozni az időszerű nevelési feladatok megoldását elősegítő oktatási tartalommal. Pozitív jelenségnek tarthatjuk, hogy a tanulók erkölcsi nevelését ilyen hangsúlyosan előtérbe helyezték, továbbá, hogy milyen jelentős szerepet tulajdonítanak a korábban eléggé elhanyagolt, illetve helytelenül megvalósított érzelmi-esztétikai nevelésnek. E nevelési területek feladatainak megvalósítását elősegítő tantárgyak bevezetését szorgalmazzák. Eléggé egyértelműen kifejezték véleményüket arról is, hogy az egyébként korszerűnek tartott integrált tantárgyak tartalmán a korszerűsítés során változtatni kellene, illetve az ilyen tantárgyak tanítását módszertanilag jobban meg kellene alapozni a pedagógusok felkészítése során. Kifejtett véleményüket figyelmeztetésként is fel lehet fogni, mely szerint az oktatás tartalmának korszerűsítése során különösen körültekintően kellene eljárni. Tanulásképpen leszűrhető, hogy önmagában a korszerű tartalom és az annak megvalósítását segítő eljárások nem biztos, hogy elnyerik a pedagógusok tetszését (pl. a honismeret, a polgári nevelés és a környezetismeret esetében). Szükségesnek mutatkozik a korszerű tartalommal való megismertetésén kívül az ugyancsak korszerű módszertani felkészítés rendszerének kellő igényességgel történő megvalósítása is.